

Lapsiasiavaltuutetun ja saamelaisalueilla asuvien lasten tapaamiset

Aika: 20.9. klo 9:00–11:00, 21.9. klo 8:30–10:30 ja 12:00–14:00, 22.9. klo 8:45–10:45

Paikka: Etätapaaminen

Paikalla: lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, erikoistutkija Anton Schalin, saamelaiskäräjien nuorisosihteeri Elli-Marja Hetta sekä

- 20.9. opettaja ja 6 yläkouluikäistä lasta (koltansaame)
- 21.9. klo 8:30 kaksi opettajaa, 6 yläkouluikäistä lasta (pohjoissaame)
- 21.9. klo 12:00 opettaja, 7 yläkouluikäistä lasta (pohjoissaame)
- 22.9. opettaja ja 8 yläkouluikäistä lasta (inarinsaame)

Lapsiasiavaltuutettu tapasi saamelaisalueilla asuvia lapsia yhteistyössä saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston kanssa syyskuussa 2021. Tapaamisia järjestettiin yhteensä neljä, jotta mukaan saatiin osallistujia eri saamelaisalueilta ja kaikista saamen kieliryhmistä Suomessa. Tapaamisissa kuultiin lasten näkemyksiä yhdenvertaisuudesta, ja niissä painottuivat etenkin saamelaisuuden merkitykseen, saamen kielten käyttöön, alueen palveluihin ja kulttuuriin sekä pitkiin välimatkoihin liittyvät teemat.

Saamelaisuus merkitsi nuorille neuvonantajille esimerkiksi äidinkieltä ja sukua, joka levittäytyi Suomen rajojen ulkopuolelle. Saamelaisuudessa tärkeinä koettiin kielen ja suvun lisäksi muun muassa värit, musiikki, tapahtumat, esineet ja vaatteet, porot ja koirat sekä luonnon rauha ja puhtaus. Tärkeänä pidettiin rauhaa kuulua ja kasvaa saamelaisuuteen: ”On coolia olla tässä kulttuurissa, päästä elvyttämään kieltä ja kulttuuria,” totesi yksi neuvonantajista. Saamelaisuuden aseman koettiin parantuneen aiemmasta.

Saamen kielen opetus ja mahdollisuudet käyttää kieltä vaihtelevat alueittain. Yhdellä pohjoissaamelaisella ryhmällä miltei kaikki opetus oli saatavilla saameksi, ja tämän ryhmän oppilaille pohjoissaame olikin suomea vahvempi kieli. Inarinsaamelaisen ryhmän oppilaat olivat saamen kielen luokalla, jossa opetus oli inarinsaameksi mutta oppikirjat suomeksi.

Koltansaamenkielisessä ryhmässä kahden saamen kielen oppitunnin lisäksi muuta opetusta oli saatavilla saameksi, mutta koska valtaosan äidinkieli oli suomi, opiskelivat he suomeksi. Toisella pohjoissaamelaisella ryhmällä saamen kielen opetusta oli vain kaksi oppituntia viikossa.

Useimmille nyt tavatuille lapsille tilaisuuksia puhua saamea oli vain vähän, ja kielen osaaminen koettiin siksi vähäiseksi. Heille suomi oli ensisijainen kieli koulussa, kavereiden ja vanhempien kanssa sekä palvelujen, kuten terveydenhuollon, asiointikielenä. Osa kertoi olleensa saamenkielisessä päiväkodissa, mutta koska koulussa saamenkielistä luokkaa tai opetusta lukuun ottamatta puhutaan pääosin suomea, on kielitaito sittemmin heikentynyt. Saamen kielet koettiin arvokkaina ja niitä haluttiin oppia lisää.

Saamenkieliseen kulttuuritarjontaan suhtauduttiin eri tavoin kielitaidosta riippuen. Neuvonantajat kertoivat, että pienille lapsille on tarjolla esimerkiksi televisio- ja radio-ohjelmia kaikilla saamen kielillä, mutta he toivoivat enemmän nuorten mediatarjontaa kaikilla saamen kielillä. Myös saamenkieliseen musiikkitarjontaan toivottiin monipuolisuutta perinnesävelin ja räpin rinnalle. Toisaalta koettiin, että saamenkielinen mediatarjonta jää vieraaksi, koska kielitaito ei pysy yllä suomenkielisessä elinympäristössä. Syy kielen vähäiseen käyttöön ei kuitenkaan johtunut kiinnostuksen puutteesta: lapset kertoivat halustaan käyttää saamen kieltä monipuolisesti, mutta sen käytölle ei yksinkertaisesti ole riittävästi mahdollisuuksia jokapäiväisessä elämässä.

Vapaa-aikana neuvonantajat kertoivat harrastavansa esimerkiksi ulkoilua, kävelyä, musiikkia, porohommia, mönkijälläajelua, maalausta, pyöräilyä, kalastusta ja frisbee golfia, eli melko itsenäisiä lajeja. Harrastusmahdollisuuksien vähäisyys koettiin isoksi ongelmaksi jokaisessa ryhmässä ja neuvonantajat mainitsivat sen päällimmäisenä arjen puutteenaan. Ohjattuja harrastuksia ei näiden lasten elinpiirissä juuri ole, koska välimatkat ovat pitkiä, eikä harrastuksille löydy vetäjiä tai tiloja. Yhdellä alueella harrastustoimintaa oli järjestetty koululla, joka sisäilmaongelmien vuoksi oli jouduttu sulkemaan. Harrastuksen Suomen mallista oli kuultu vain yhdellä alueella.

Yhdessä ryhmässä koulun mahdollinen siirtyminen väistötiloihin sisäilmaongelmien vuoksi aiheutti huolta, koska tällöin koulumatka pidentyisi jopa 90 kilometriä suuntaansa. Osalla nuorista koulumatkat ovat jo nykyisellään hyvin pitkiä, mikä venyttää koulupäivää usein pitkälle iltapäivään. Nuoret kertoivat myös, ettei koulussa saa enää lounaan jälkeen välipalaa, eikä kaupassa saa käydä koronarajoitusten vuoksi, joten jaksaminen voi olla

koetuksella loppupäivästä. Pitkät välimatkat vaikeuttivat myös kavereiden tapaamista ja hengailua: koulukyytiin oli ehdittävä.

Harrastusten ja vapaa-ajan lisäksi nuoret pohtivat jatko-opintojen ja elämäntapojen mahdollisuuksia. Alueella ei ole mahdollisuutta opiskella tai työllistyä kaikkiin haaveammatteihin, vaan omien unelmien toteuttaminen voi merkitä elinalueen ja elämäntavan jättämistä. Nuoret kokivat tilanteen ristiriitaisena ja stressaavanakin: on halu ylläpitää saamen kieliä, kulttuuria ja elämäntapaa samalla, kun henkilökohtaiset haaveet ja tavoitteet voivat olla muualla.

Edellisen kerran lapsiasiavaltuutettu tapasi saamelaisalueilla asuvia lapsia vuonna 2007, ja tuolloin lapset kertoivat kohtaavansa hyvin usein negatiivisia ennakkoluuloja ja syrjintää. Tämä tilanne vaikuttaisi parantuneen vuosien varrella, sillä nyt tavatut lapset eivät kertoneet kohtaavansa tällaista aktiivista syrjintää kuin harvoin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö saamelaisiin kohdistuisi ennakkoluuloja ja rakenteellista syrjintää. Kielelliset oikeudet eivät monilta osin näiden lasten elämässä toteudu, ja he kertoivat kohtaavansa tietämättömyyttä ja ennakkoluuloja saamelaisuuteen liittyen. Nuoret kertoivat, että muualla Suomessa asuvat tai ulkomailta tulevat ihmiset eivät useinkaan tiedä juuri mitään saamen kielistä, kulttuurista tai elinoloista, ja lapset kokivat turistien eksotisoivan katseen kiusallisena – joillakin oli jopa kokemuksia siitä, että turistit tulivat portista kotipihaan kuvaamaan poroja tai kuvasivat heitä saamenpuvussa ilman lupaa. Nuoret kertoivat vieraiden toisinaan myös ihmetelleen elinolojen nykyaikaisuutta.

Tapaamisiin osallistuneet lapset toivoivat, että saamelaisuudesta olisi enemmän tietoa saatavilla, jotta siihen liittyvät ennakkoluulot vähenisivät. He painottivat, että saamelaisuus on monimuotoinen ja elävä kulttuuri, eikä ole vain yhtä saamen kulttuuria tai kieltä. Nuoret tiedostivat esimerkiksi matkailuelinkeinon merkityksen, mutta totesivat, että luonnonympäristöjen tila on suoraan sidoksissa monien saamelaisalueilla asuvien elinkeinon, mistä syystä Jäämeren rata sekä ilmastonmuutos herättivät lapsissa paljon huolta. Poroelinkeinon kannalta koettiin myös ongelmallisena, että petojen pyyntiluvat jakautuvat pitkälti etelään ja itään. Huolta herätti myös liikkumisen kallistuminen polttoaineen hinnannousun myötä. Keskusteluissa kiinnitettiin huomiota palvelujen huonoon saatavuuteen lasten omilla asuinalueilla, samoin kuin nuorten mielenterveysongelmiin, mielenterveyden palvelujen hyvin heikkoon tilaan ja sateenkaarevien nuorten asemaan.